

KOREYS TILINI O'QITISHDA GENERATIV AIDAN FOYDALANISHNING METODIK IMKONIYATLARI

Haydarov Jasur Bahodirovich

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Koreys filologiyasi kafedrası o'qituvchisi Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya. *Ushbu maqolada koreys tilini chet tili sifatida o'qitish jarayonida generativ sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishning metodik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda ChatGPT kabi matn yaratish, savol-javob berish, tarjima qilish, grammatik izoh berish, yozma nutqni tahrirlash va dialog tuzishga xizmat qiluvchi AI vositalarining koreys tili darslaridagi o'rni ko'rib chiqiladi. Maqolada generativ Aidan lug'at boyligini oshirish, grammatik konstruktsiyalarni tushuntirish, yozma nutqni rivojlantirish, og'zaki muloqotga tayyorlash, TOPIK topshiriqlariga mos mashqlar yaratish va talabalarning mustaqil ta'limini qo'llab-quvvatlashda foydalanish usullari yoritiladi. Shuningdek, AI vositalarining imkoniyatlari bilan birga, ulardan noto'g'ri foydalanish natijasida yuzaga keladigan akademik halollik, tayyor javobga qaramlik, madaniy-pragmatik noaniqlik va til tabiiyligiga oid muammolar ham tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, generativ AI koreys tilini o'qitishda o'qituvchini almashtiruvchi vosita emas, balki dars jarayonini boyituvchi, individual yondashuvni kuchaytiruvchi va talabalarning til faoliyatini faollashtiruvchi yordamchi metodik vosita sifatida qo'llanishi lozim.*

Kalit so'zlar: *koreys tili, generativ AI, ChatGPT, koreys tilini o'qitish, metodika, yozma nutq, og'zaki nutq, TOPIK, mustaqil ta'lim, akademik halollik, raqamli pedagogika.*

Kirish

Zamonaviy ta'lim jarayonida sun'iy intellekt texnologiyalari, ayniqsa generativ AI vositalari chet tillarni o'qitish metodikasiga faol kirib kelmoqda. ChatGPT, avtomatik tarjima tizimlari, matn tahrirlovchi dasturlar, grammatik xatolarni aniqlovchi platformalar va interaktiv chatbotlar o'qituvchi hamda talaba faoliyatida yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Koreys tilini o'rganayotgan talabalar uchun bunday vositalar so'z boyligini kengaytirish, grammatik shakllarni tushunish, yozma matn tuzish, dialog mashq qilish va mustaqil tayyorgarlik ko'rishda foydali bo'lishi mumkin.

Koreys tili o'zining grammatik tuzilishi, hurmat kategoriyasi, gap oxiri shakllari, bog'lovchi qo'shimchalari va madaniy-pragmatik nozikliklari bilan o'zbek talabalari uchun murakkab tillardan biri hisoblanadi. Masalan, 은/는 va 이/가 qo'shimchalarini farqlash, 에 va 에서 qo'llanishini ajratish, 존댓말 va 반말 ni vaziyatga mos tanlash, -아/어서, -기 때문에, -지만 kabi bog'lovchi shakllarni to'g'ri ishlatish maxsus mashq

va izoh talab qiladi. Generativ AI ana shu jarayonda talabaga tezkor misol, izoh, mashq va tahrir imkoniyatini berishi mumkin.

Biroq generativ AI vositalaridan foydalanish ta'lim jarayonida ehtiyotkorlikni talab qiladi. Agar talaba AI yaratgan tayyor matnni o'z ishi sifatida topshirsa yoki AI javobini tanqidiy tekshirmasdan qabul qilsa, bu uning mustaqil fikrlashi va til kompetensiyasining rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli koreys tilini o'qitishda generativ AI dan foydalanish aniq metodik maqsad, o'qituvchi nazorati va akademik halollik tamoyillari asosida tashkil etilishi zarur.

Mazkur maqolaning maqsadi koreys tilini o'qitishda generativ AI dan foydalanishning asosiy metodik imkoniyatlarini yoritish, uning afzalliklari va cheklovlarini aniqlash hamda amaliy dars jarayonida qo'llash mumkin bo'lgan usullarni taklif qilishdan iborat.

Generativ AI va uning ta'limdagi o'rni

Generativ AI foydalanuvchi bergan topshiriq asosida matn, dialog, reja, izoh, savol-javob, tarjima yoki tahririy tavsiya yaratishga qodir texnologik vositadir. Chet tilini o'qitishda bunday vositalar ayniqsa foydali bo'lishi mumkin, chunki ular talabaga individual yordam beradi, ko'p variantli misollar yaratadi va o'quv jarayonini interaktiv shaklga keltiradi.

Koreys tili darslarida generativ AI bir necha yo'nalishda qo'llanishi mumkin. Birinchidan, u grammatik mavzularni tushuntirishda yordam beradi. Ikkinchidan, talabalarga darajasiga mos matn, dialog va mashqlar yaratadi. Uchinchidan, yozma ishlarni tahrirlash va xatolarni aniqlashda yordamchi vosita bo'lib xizmat qiladi. To'rtinchidan, og'zaki nutqqa tayyorgarlik jarayonida turli kommunikativ vaziyatlar yaratadi. Beshinchidan, TOPIK imtihoniga tayyorgarlikda yozish va o'qish topshiriqlarini mashq qilish imkonini beradi.

Shu bilan birga, generativ AI har doim ham to'liq ishonchli manba sifatida qaralmasligi kerak. U ba'zan grammatik jihatdan to'g'ri, lekin koreys madaniy vaziyatiga mos kelmaydigan ifodalarni taklif qilishi mumkin. Masalan, o'qituvchi bilan muloqotda haddan tashqari norasmiy shakl ishlatishi yoki rasmiy vaziyat uchun yetarlicha muloyim bo'lmagan gap yaratishi mumkin. Shuning uchun AI javoblari o'qituvchi, darslik va ishonchli manbalar asosida tekshirilishi kerak.

Lug'at boyligini oshirishda generativ AI dan foydalanish

Koreys tilini o'rganishda so'z boyligi muhim o'rin tutadi. Talaba yetarli leksik zaxiraga ega bo'lmasa, grammatik qoidalarni bilgan holda ham mustaqil gap yoki matn tuzishda qiynaladi. Generativ AI mavzuga oid so'zlarni tanlash, ularni guruhlash va kontekstda qo'llash uchun foydali vosita bo'lishi mumkin.

Masalan, o'qituvchi talabaga “여행” (sayohat) mavzusida so'zlar ro'yxatini tuzishni topshiradi. Talaba AI yordamida 다음과 같은 birliklarni olishi mumkin: 여행하다 (sayohat qilmoq), 비행기 (samolyot), 호텔 (mehmonxona), 예약하다 (bron qilmoq), 관광지 (sayyohlik joyi), 짐을 싸다 (yuk yig'moq). Keyin har bir so'z

bilan gap tuzadi: 저는 여름에 한국으로 여행을 가고 싶습니다 (Men yozda Koreyaga sayohatga borishni xohlayman). 호텔을 예약했습니다 (Mehmonxonani bron qildim).

Bunday mashq AI bergan tayyor ro'yxatni ko'chirib olish emas, balki so'zlarni real gaplarda ishlatish orqali o'zlashtirishga yo'naltirilishi kerak. O'qituvchi talabdan so'zlarni ot, fe'l, sifat guruhlariga ajratishni, ularning sinonim yoki qarama-qarshi ma'nolarini topishni, shuningdek, ularni qisqa matn ichida ishlatishni talab qilishi mumkin.

Grammatik mavzularni tushuntirishda AI imkoniyatlari

Koreys tilida grammatik shakllar ko'p va ularning qo'llanishi kontekstga bog'liq. Generativ AI grammatik mavzuni sodda misollar bilan tushuntirish, o'zbekcha izoh berish va turli darajadagi mashqlar yaratishda yordam beradi.

Masalan, -아/어서 va -기 때문에 shakllari sabab ma'nosini bildiradi, lekin ularning uslubiy va grammatik qo'llanishida farq bor. AI quyidagi misollarni yaratishi mumkin:

비가 와서 집에 있었어요.

Yomg'ir yog'gani uchun uyda qoldim.

시험이 어렵기 때문에 열심히 공부해야 합니다.

Imtihon qiyyin bo'lgani sababli astoydil o'qish kerak.

Bu misollar asosida o'qituvchi talabaga savol beradi: qaysi gap kundalik nutqqa yaqin, qaysi gap rasmiyroq, qaysi shakl yozma matnda ko'proq mos keladi? Shu tarzda AI grammatik izoh beruvchi vosita bo'libgina qolmay, tahliliy fikrlashni rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

Grammatik mashqlarda AI yordamida quyidagi topshiriqlarni berish mumkin: berilgan grammatik shakl bilan beshta gap tuzish; noto'g'ri gaplarni tuzatish; ikki grammatik shakl farqini misollar orqali tushuntirish; matndan ma'lum qo'shimchalarni topish; o'zbekcha gaplarni koreys tiliga tarjima qilib, keyin AI yordamida tekshirish.

Yozma nutqni rivojlantirishda generativ AI

Koreys tilini o'rganuvchi talabalar uchun yozma nutq eng murakkab ko'nikmalardan biridir. Chunki yozma nutqda grammatik to'g'rilik bilan birga fikr izchilligi, matn tuzilishi, bog'lovchi birliklar, uslub va xulosa chiqarish qobiliyati ham talab qilinadi. Generativ AI bu jarayonda reja tuzish, tayanch iboralar berish, matnni tahrirlash va xatolarni ko'rsatishda foydali bo'lishi mumkin.

Masalan, “한국어를 배우는 이유” (Koreys tilini o'rganish sabablari) mavzusida insho yozishdan oldin talaba AI yordamida reja tuzishi mumkin:

1. Koreys tiliga qiziqish sababi.
2. Koreys madaniyati va ta'limi bilan bog'liqlik.
3. Kelajakdagi kasbiy maqsad.

4. Xulosa.

Keyin AI talaba uchun 제 생각에는 (mening fikrimcha), 왜냐하면 (chunki), 또한 (shuningdek), 예를 들면 (masalan), 따라서 (shuning uchun) kabi tayanch iboralarni taklif qilishi mumkin. Biroq yakuniy matn talabaning o‘zi tomonidan yozilishi kerak. AI esa faqat yordamchi bosqichlarda, ya’ni reja, leksik yordam va tahrir jarayonida ishlatilishi maqsadga muvofiq.

Yozma ishni tahrirlashda talaba o‘z matnini AIga berib, grammatik xatolarni aniqlatishi mumkin. Bunda o‘qituvchi talabaga quyidagi talabni qo‘yishi kerak: AI tuzatgan xatolarni shunchaki qabul qilmasdan, har bir tuzatish sababini izohlash. Bu usul talabaning o‘z xatosini anglashiga va keyingi yozuvlarda uni takrorlamasligiga yordam beradi.

Og‘zaki nutqni rivojlantirishda AI vositalari

Generativ AI og‘zaki nutqqa tayyorgarlik jarayonida ham samarali qo‘llanishi mumkin. Talaba AI yordamida turli kommunikativ vaziyatlar uchun dialoglar tuzishi, savol-javob mashq qilishi va nutq ssenariylarini tayyorlashi mumkin.

Masalan, “카페에서 주문하기” (kafeda buyurtma berish), “병원에서 증상 말하기” (shifoxonada belgilarni aytish), “교수님께 이메일 쓰기” (professorga e-mail yozish), “친구와 약속하기” (do‘st bilan uchrashuv belgilash) kabi vaziyatlar uchun AI dialog yaratadi. Talaba bu dialogni o‘qiydi, rollarga bo‘lib ijro etadi, keyin uni o‘z darajasiga moslab qayta tuzadi.

Masalan:

A: 안녕하세요. 무엇을 드릴까요?

Assalomu alaykum. Nima beray?

B: 아이스 아메리카노 한 잔 주세요.

Bitta muzli amerikano bering.

A: 더 필요한 것은 없으세요?

Yana kerakli narsa yo‘qmi?

B: 네, 괜찮습니다. 감사합니다.

Yo‘q, rahmat.

Bu dialog orqali talaba buyurtma berish, muloyim so‘rash, 존댓말 shakllaridan foydalanish va real vaziyatda muloqot qilishni mashq qiladi.

Hurmat shakllarini o‘rgatishda generativ AI

Koreys tilida 존댓말 va 반말 tizimi o‘zbek talabalari uchun qiyin mavzulardan biridir. Generativ AI bu mavzuni vaziyatli dialoglar orqali o‘rgatishda foydali bo‘lishi mumkin. O‘qituvchi AI yordamida bir xil mazmundagi gapni turli nutq darajalarida yaratishi mumkin.

Masalan:

밥 먹었어?

Ovqat yedingmi? Norasmiy shakl.

밥 먹었어요?

Ovqat yedingizmi? Muloyim shakl.

식사하셨어요?

Ovqatlandingizmi? Hurmatli shakl.

Bu misollar orqali talaba bir xil mazmunning yosh, maqom va vaziyatga qarab turlicha ifodalanishini tushunadi. AI yordamida noto‘g‘ri dialoglar ham tuzdirish mumkin. Masalan, talaba o‘qituvchiga 반말 da murojaat qilgan dialog beriladi va talabadan xatoni topish so‘raladi. Bu usul madaniy-pragmatik kompetensiyani rivojlantiradi.

TOPIK imtihoniga tayyorgarlikda AI imkoniyatlari

TOPIK imtihoniga tayyorgarlikda generativ AI dan foydalanish ham samarali bo‘lishi mumkin. AI yordamida o‘qish matnlari, savollar, yozish mavzulari, insho rejalari va grammatik mashqlar yaratish mumkin. Ayniqsa yozish bo‘limida AI talabalarga mavzu yuzasidan fikrlarni tartibga solish va bog‘lovchi birliklardan foydalanishda yordam beradi.

Masalan, TOPIK 54-yozish topshirig‘iga o‘xshash mavzu beriladi: “인터넷 사용의 장단점” (Internetdan foydalanishning afzallik va kamchiliklari). Talaba AI yordamida mavzu bo‘yicha ijobiy va salbiy tomonlarni ajratadi, lekin yakuniy inshoni o‘zi yozadi.

AI quyidagi tayanch iboralarni taklif qilishi mumkin: 장점 (afzallik), 단점 (kamchilik), 정보를 얻다 (ma‘lumot olmoq), 시간을 낭비하다 (vaqtni behuda sarflamoq), 따라서 (shuning uchun), 결론적으로 (xulosa qilib aytganda). Bu iboralar talabaning mustaqil insho yaratishiga yordam beradi.

Biroq TOPIKga tayyorgarlikda AI yaratgan tayyor inshoni yodlash tavsiya etilmaydi. Chunki imtihonda talabadan o‘z fikrini mustaqil va izchil bayon qilish talab qilinadi. AI faqat mashq, tahlil va tahrir vositasi sifatida ishlatilishi kerak.

Mustaqil ta‘limni tashkil etishda generativ AI

Generativ AI mustaqil ta‘lim jarayonini qo‘llab-quvvatlashda ham foydali. Talaba darsdan tashqari vaqtda o‘z darajasiga mos mashqlar, lug‘at ro‘yxatlari, qisqa matnlar yoki test savollarini yaratishi mumkin. Bu ayniqsa o‘qituvchi bilan bevosita aloqa cheklangan paytlarda foydalidir.

Masalan, talaba AIga quyidagicha topshiriq berishi mumkin: “TOPIK 2-daraja uchun -고 싶다 grammatikasi asosida 10 ta gap tuzish mashqi tayyorla.” Yoki “Koreys tilida kundalik mavzuda 100 so‘zli matn yoz, keyin 5 ta savol tuz.” Bunday topshiriqlar talabaning mustaqil ishlashini faollashtiradi.

Shu bilan birga, mustaqil ta‘limda AI javoblarini nazoratsiz qabul qilish xavfli. Talaba noto‘g‘ri yoki darajasiga mos bo‘lmagan ma‘lumotni to‘g‘ri deb qabul qilishi mumkin. Shu sababli o‘qituvchi talabalarga AI bilan ishlash madaniyatini, ya‘ni

prompt yozish, javobni tekshirish, manba bilan solishtirish va yakuniy natijani mustaqil tahrirlash qoidalarini o'rgatishi kerak.

Prompt savodxonligining ahamiyati

Generativ AI dan samarali foydalanish uchun prompt savodxonligi zarur. Prompt savodxonligi AI ga aniq, maqsadli va darajaga mos topshiriq bera olish ko'nikmasidir. Agar talaba "menga koreyscha matn yozib ber" deb umumiy topshiriq bersa, natija ham umumiy, ko'pincha darajasiga mos bo'lmagan bo'lishi mumkin.

To'g'ri prompt quyidagicha bo'lishi mumkin: "TOPIK 3-daraja o'rganuvchisi uchun 한국어를 배우는 이유 mavzusida 120 so'zli sodda insho rejasini tuz. Unda 왜냐하면, 또한, 그래서 birliklari ishlatilsin." Bunday topshiriq aniq maqsad, daraja, mavzu va til birliklarini belgilaydi.

Koreys tili darslarida talabalarga prompt yozishni ham o'rgatish kerak. Bu jarayon ularning o'quv maqsadini aniq belgilash, savol berish madaniyati va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Prompt savodxonligi generativ AI davrida yangi raqamli kompetensiya sifatida qaralishi mumkin.

Akademik halollik va metodik cheklolar

Generativ AI dan foydalanishda eng muhim masalalardan biri akademik halollikdir. Talaba AI yozgan matnни o'z ishi sifatida topshirsa, bu ta'limiy maqsadga zid bo'ladi. Shuning uchun koreys tili darslarida AI vositalaridan foydalanish qoidalari aniq belgilanishi kerak.

Masalan, quyidagi qoidalar tavsiya etiladi: AI reja tuzish, lug'at tanlash va tahrirda ishlatilishi mumkin; yakuniy matn talabani o'zi tomonidan yozilishi kerak; AI yordamida olingan matn tahlil qilinishi va qayta ishlanishi zarur; talaba AI nimada yordam berganini ko'rsatishi kerak; AI yaratgan tayyor matnни to'liq topshirish mumkin emas.

Bundan tashqari, AI har doim madaniy jihatdan to'g'ri javob bermasligi mumkin. Koreys tilida hurmat shakllari, rasmiy uslub, yosh va maqom farqi, nutq odobi kabi jihatlar juda muhim. Shuning uchun AI javobini o'qituvchi nazorati va darslik materiallari bilan solishtirib tekshirish zarur.

Generativ AI dan foydalanishning metodik afzalliklari

Koreys tilini o'qitishda generativ AI dan foydalanish bir qator metodik afzalliklarga ega. Birinchidan, u individual yondashuvni kuchaytiradi. Har bir talaba o'z darajasiga mos izoh, misol va mashq olishi mumkin.

Ikkinchidan, AI tezkor teskari aloqa beradi. Talaba yozgan gap yoki matnini darhol tekshirtirishi, xatolarini ko'rishi va ularni tuzatishga harakat qilishi mumkin.

Uchinchidan, generativ AI dars materiallarini boyitadi. O'qituvchi qisqa vaqt ichida turli mavzular bo'yicha dialog, matn, test, grammatik mashq yoki muhokama savollarini yaratishi mumkin.

To'rtinchidan, AI talabalarning mustaqil o'rganishiga yordam beradi. Talaba darsdan tashqari vaqtda ham koreys tilida mashq qilish, savol berish va izoh olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Beshinchidan, AI talabaning yozma va og'zaki nutqini rivojlantirishda yordamchi vosita sifatida ishlaydi. Ayniqsa matn tuzish, dialog yaratish, xatolarni tahlil qilish va uslubiy variantlarni qiyoslashda samarali bo'lishi mumkin.

Xulosa

Koreys tilini o'qitishda generativ AI dan foydalanish zamonaviy metodikaning dolzarb yo'nalishlaridan biridir. Generativ AI lug'at boyligini oshirish, grammatik mavzularni tushuntirish, yozma nutqni rivojlantirish, og'zaki muloqotga tayyorlash, TOPIK imtihoniga mashq qilish va mustaqil ta'limni qo'llab-quvvatlashda samarali yordamchi vosita bo'la oladi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, generativ AI o'qituvchi o'rnini bosuvchi texnologiya emas, balki o'quv jarayonini boyituvchi va talabaning faoliyatini faollashtiruvchi metodik vositadir. Undan samarali foydalanish uchun o'qituvchi nazorati, aniq topshiriq, prompt savodxonligi, akademik halollik va tanqidiy tahlil zarur.

Xulosa qilib aytganda, koreys tili darslarida generativ AI dan foydalanish ta'lim jarayonini interaktiv, individual va samarali qilish imkonini beradi. Biroq bu vosita faqat maqsadli, nazoratli va didaktik jihatdan asoslangan holda qo'llangandagina talabalarning til kompetensiyasi, mustaqil fikrlashi va kommunikativ malakasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNESCO. Guidance for Generative AI in Education and Research. Paris: UNESCO, 2023.
2. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019.
3. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching. New York: Pearson Education, 2014.
4. 김정숙. 한국어 쓰기 교육론. 서울: 한국문화사, 2010.
5. 강현화, 원미진. 한국어교육학의 이해와 탐구. 서울: 한국문화사, 2017.